

Til:

AP Avdeling for personalstøtte

Dato: 01.10.2021

Saksnr.: 2021/12320 MALINFS

Høringssvar fra Det samfunnsvitenskapelige fakultet - Forslag helhetlig klima- og miljøstrategi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet takker for muligheten til å komme med innspill til utkastet til UiOs helhetlige klima- og miljøstrategi. Strategien er ambisiøs og vil prege forskningen, undervisningen, driften og organiseringen av UiO i årene fremover. Det er mye positivt å si om denne teksten. Vi håper på forståelse for at vi konsentrerer oss om de punktene der vi er uenige i formuleringene som er brukt. Vi kommenterer teksten punkt for punkt.

Innledning

Utkastet til strategi er forankret i UiOs Strategi 2030 og dennes vektlegging av bærekraft og UiOs bidrag til en bærekraftig fremtid. Som tittelen på dette utkastet til strategi angir, konsentrerer den seg primært om de bærekraftmålene som er direkte relevante for klima og miljø. Det samfunnsvitenskapelige fakultet ser frem til en avklaring av hvordan UiOs helhetlige klima- og miljøstrategi inngår i UiOs Strategi 2030 og den bredere bærekraftagendaen ved UiO. Fokuset på bærekraft ved UiO og i UiOs Strategi 2030 bør ikke være begrenset til klima- og miljøspørsmål. Men også en helhetlig klima- og miljøstrategi bør bygge på det bredere bærekraftbegrepet. Svært mange av de øvrige bærekraftmålene, for eksempel helse, fattigdomsbekjempelse, godt styresett og samarbeid for å nå målene, har stor betydning for de snevrere klima- og miljømålsettingene.

Vi er spesielt forundret over at de øvrige bærekraftmålene nedtones fordi de er “politisk bestemt” - for hva er ikke det? Vi vil minne om kritikken av ‘tipping point’-metaforen som en teknokratstyrt, ikke-demokratisk, potensielt urettferdig, diskutabel og dermed problematisk ramme for helt nødvendige politiske beslutningsprosesser som må skje på både lokalt, regionalt og globalt nivå. Vårt forslag er å fjerne hele avsnittet der denne strategien distanserer seg fra FNs bærekraftsmål.

Kunnskap som ligger i mange av de andre bærekraftområdene, omtales i dette utkastet som ‘generisk’, mens det ofte i realiteten dreier seg om omfattende forskningsområder innenfor ikke minst samfunnsvitenskapene, men også andre fagområder.

Fakultetet er enig i at mange problemstillinger knyttet til klima- og miljøspørsmål krever innsikter fra mer enn én disiplin. Andre spørsmål lar seg best besvare innenfor rammen av én disiplin. Fakultetet foreslår en omskrivning av deler av fjerde avsnitt i innledningen og foreslår denne formuleringen: “De globale klima- og miljøutfordringene er komplekse. Mange av disiplinene på

UiO kan bidra med kunnskap om hvordan de løses, både hver for seg og sammen i fler- og tverrfaglig forskning og undervisning. Vår innsats er derfor avhengig av at vi lykkes med å engasjere en større bredde av fag i klima- og miljøspørsmål, samtidig som vi legger til rette for tverrfaglighet og etablerer robuste, tverrgående strukturer i organisasjonen som gir oss ytterligere rom for nyskapende forskning og utdanning, kreativ dialog og innovative løsninger.”

Strategien kunne med fordel ha drøftet forholdet mellom klimamålsettingene og miljømålsettingene. Noen ganger trekker disse målsettingene i samme retning. Andre ganger kan det være konflikt mellom klimamål og miljømål. Tiltak som kan ha en gunstig effekt på klimaet, for eksempel elektrifisering, kan ha negative konsekvenser for urørt natur eller naturmangfold og dermed for miljøet i en bredere forstand.

Om strategien

Det samfunnsvitenskapelige fakultet vil advare mot å bruke sterkt normativt ladede begreper som “planetens tålegrense” i en UiO-strategi uten å avklare hva man legger i slike begreper. Dersom uttrykket “planetens tålegrense” egentlig betyr noe annet enn det det er naturlig å tro at det betyr når en støter på begrepet, bør begrepet byttes ut med noe som bedre fanger opp de empiriske forholdene vi ønsker å beskrive.

Det fremgår av teksten at “tålegrenser” ikke betyr statiske og eksakte grenser, men snarere sikkerhetsmarginer. Vi savner en avklaring av hva som ligger i den første delen av uttrykket, altså “tåle”. Selv om “tålegrense” skal forstås som “tålesikkerhetsmargin”, er det vanskelig å forstå uttrykket på annen måte enn at det finnes et punkt eller en sikkerhetsmargin som, dersom den overskrides, vil resultere i en situasjon planeten ikke tåler. Fakultetet savner en avklaring av hva det betyr at vi kan komme i en situasjon planeten ikke tåler.

Utdanning

Fakultetet støtter framhevingen av at både spesialisert dybdekunnskap og samarbeid over faggrenser er nødvendige for å møte globale utfordringer. Vi er også enige i at barrierene for å få til effektive og gode flerfaglige programmer må bygges ned. Det er viktig å sikre at det fins tilstrekkelige administrative ressurser og kompetanse til å håndtere undervisningssamarbeid på tvers.

Fakultetet er skeptiske til tanken om at alle studenter ved UiO må ta emner i klima- og miljøspørsmål. En slik generell bestemmelse vil kunne gå på bekostning av studieprogrammets helhet og sammenheng. Vi foreslår at delmål U1 på side 5 omformuleres til “Tilby alle studenter (...) grunnleggende kunnskap om klima og miljø” eller en annen formulering som understreker at dette skal være et tilbud og dermed en mulighet, ikke et pålegg.

Det samfunnsvitenskapelige fakultet vil videre problematisere målsetningen om at studentene skal bli ‘endringsaktører’. Vi antar dette spiller tilbake på UiO Strategi 2030, der man har lagt inn at universitetet skal utdanne studenter med kunnskap, evne OG VILJE til å skape en bedre verden.

Mens kunnskap og evne er universitetets ansvar, mener vi at vilje handler om frihet til å velge hva man vil gjøre, en frihet som universitetet skal være ytterst forsiktig med å innskrenke med forsøk på styring av studentenes tanker eller handlinger i bestemte retninger. I den grad UiOs Strategi 2030 om å utdanne studenter med 'vilje' forplikter oss i videre strategiarbeid, vil vi hevde at det vil være klokt av universitetet å ha tillit til at studentene tar sine valg basert på kunnskap og evne, og at det vil være direkte uhensiktsmessig og uheldig å forsøke å styre denne viljen i noen bestemt retning. Konkret foreslår vi å stryke siste del av delmål U1.

Til forslaget i klimastrategiutkastet om å tilpasse Exfac: Det anses som problematisk dersom universitetsstyret, gjennom klimastrategien, skal bestemme innholdet i Exfac. Hensikten med splittelsen av Exphil og opprettelsen av Exfac var delvis at fakultetene selv er bedre posisjonert til å bestemme innhold og læringsmål i Exfac. Examen facultatum er m.a.o. en fakultetsprøve, hvor det er de ulike fakultetene som i dag bestemmer innholdet, og det er et spørsmål om klimastrategien innskrenker den akademiske friheten til fakultetene. Det kan også bemerkes at SVEXFAC allerede har inkorporert klima som case i undervisningen. Klimastrategien er i sin formulering langt mer ambisiøs enn dette, og vil potensielt komme til å kreve en total omlegging av dette emnet.

To andre konkrete omformuleringsforslag:

- 1) Man må unngå at studentenes engasjement framstilles som negativt. Vi foreslår derfor å bytte ut ..'er vi nødt til'... med 'selvsagt ønsker'... (andre avsnitt etter ramme på s. 4)
- 2) 'Green office' bør kalles 'sustainability office', eller på norsk 'bærekraftkontor'. Forslaget om å opprette et slikt kontor reiser ellers spørsmål om dette kontorets rolle vis-a-vis eksisterende studentorganer. Dette må avklares.

Forskning

Strategien redegjør for hvordan forskning skal gjøres ved UiO i fremtiden. Samtidig understrekes det at disiplinær fordypning ikke skal rammes, og at akademisk frihet ikke skal begrenses. Det samfunnsvitenskapelige fakultet mener at strategiens forhold til akademisk frihet stedvis fremstår som problematisk. Dette gjelder for eksempel punktet om at UiO ikke skal gå inn med egenandeler etc. i bestemte typer av prosjekter. Hvem skal avgjøre hva som ikke er forenlig med klima- og miljøstrategien, og hva skal til for å havne i et slikt selskap? At det legges opp til omfattende reisevirksomhet til USA i regi av prosjektet? At en stipendiat ønsker å forske på mer klimavennlige måter å drive oljeproduksjon på? Det samfunnsvitenskapelige fakultet er skeptisk til tanken om å legge denne formen for begrensninger på de ansattes valg av tema og problemstillinger.

Universitetet har nylig levert et innspill til Regjeringens kommende langtidsplan for UH-sektoren som legger vekt på at den fremragende forskningen som ikke er tematisk avgrenset, må prioriteres. Det samfunnsvitenskapelige fakultet mener at planene i denne strategien om bruk av store ressurser for å nå målene innen klima og miljø, kan skape utfordringer for universitetets egne muligheter til å holde oppe den ikke-tematiske fremragende forskningen.

Vi tror også at delmål F1 på s. 8 med fordel kan tydeliggjøres og foreslår følgende formulering: "Sikre at alle forskningsprosjekter vurderer hvordan forskningen kan gjennomføres på en måte som minimerer de negative effektene for klima og miljø."

UiO i møte med samfunnsutfordringer

Universitetets utvidede innovasjonsbegrep med vekt på kunnskap i bruk er i seg selv et viktig bidrag for å skape et bærekraftig samfunn. Et bidrag i tråd med denne klima- og miljøstrategien ville være å legge enda mer vekt på åpent tilgjengelig forskning og dermed legge mindre vekt på kommersialisering. Å gjøre alle forskningsideer utviklet ved UiO fritt tilgjengelig for andre er et tiltak som bør vurderes for å fremme klima og miljø. Det kan også være at dette skal få betydning for Inven2s rolle.

Strategien trekker frem temaer som etikk og ulikhet innen humsam-fagene som bidrag til klima og miljøarbeid rundt i verden. Det samfunnsvitenskapelige fakultet vil gjerne understreke at samfunnsfagenes bidrag også er betydelige når det gjelder andre spørsmål som er viktige for å oppnå et bærekraftig samfunn. Tre eksempler kan være (i) hvordan ulike skatteregimer kan skape incentiver og disincentiver til å kutte utslipp av klimagasser; (ii) ulike typer av fordelingsvirkninger av avgifter som har til hensikt å redusere utslippet av klimagasser; og (iii) betingelser for at internasjonale klimaavtaler skal være effektive, dvs. virke styrende på staters handlinger. Fakultetet er opptatt av å finne gode måter å synliggjøre bærekraftsrelevansen av pågående forskning og undervisning ved fakultetet.

Klimagassutslipp og et grønt campusliv

Universitetet kommer til å få behov for både å redusere reisevirksomheten og å redusere energibruken i bygningsmassen. Men som eksempler på hva vi må redusere, er det en forskjell mellom reiser og bygninger. Flyreiser besluttes av den enkelte enhet, evt. av den enkelte prosjektleder, mens beslutninger om bygningene tas sentralt. Det kan tale for at strategien fokuserer på bygningsmassen. Å få til en reduksjon av reisevirksomheten vil særlig ramme fag som har tradisjon for å benytte feltopphold i datainnsamlingen. Det vil dessuten trolig kreve en form for detaljert styring som vil oppfattes som svært fremmed og lite legitimt ved UiO.

Noen fag bruker bygningsmasse i større grad enn andre, ikke bare i nødvendig areal, men også i nødvendig energi pr kvadratmeter. Strategien sier ikke noe om hensynet til klima og miljø bør være et element i dimensjoneringen av ulike fagområder ved UiO i tiden fremover, slik at særlig energikrevende fagområder reduseres og UiO som institusjon heller satser på fagområder der fremragende forskning krever mindre plass og mindre energi.

Endelig bør universitetet tenke over hvor stor man ønsker å bli. God forskning aler god forskning, i tråd med Matteus-prinsippet. På et godt forskningsuniversitet som UiO betyr dette at man har muligheter til å vokse seg veldig stor – om man vil. Spørsmålet er om en slik vekst er i tråd med denne strategien. Universitetet bør tenke gjennom om man ønsker å sende færre søknader om ekstern finansiering for å begrense veksten, eventuelt å begrense insentivene til å sende inn

søknader i fagområder som er særlig energikrevende, særlig i form av påkrevd areal og maskinpark. Generelt mangler strategien en diskusjon av hvorvidt og eventuelt hvordan en tilpasning og dimensjonering av universitetets faglige profil og fremtidige satsinger kan bidra til å oppfylle dets klima- og miljømål.

Organisasjon og styringsstruktur

UiO har fått en viserektor med ansvar for blant annet klima og miljø. Slik vi leser andre avsnitt under rammen på s. 16, foreslår strategien at viserektor får ansvar for drift i tillegg til det faglige ansvaret for klima og miljø. Vi er usikre på hva dette betyr, men dersom forslaget innebærer å flytte ansvaret for Eiendomsavdelingen fra Universitetsdirektøren til viserektor, er vi meget skeptiske.

Det samfunnsvitenskapelige fakultet ser i utgangspunktet positivt på tanken om å etablere et bærekraftsenter på Nedre Blindern som kan ta opp i seg mange av UiOs tverrfaglige sentre og satsinger. Formålet med, organiseringen av og finansieringen av et slikt senter må naturligvis utredes nærmere, men fakultetet støtter tanken om at det kan være gunstig for de aktuelle enhetene og for UiO som sådan å bringe de aktuelle miljøene sammen til noe større. Disponering av disse betydelige arealene og forholdet mellom UiOs kjerneoppgaver og spesifikke satsinger, samt satsingens mulige implikasjoner for etablerte fagmiljøer, må stå sentralt i en slik utredning, og en eventuell slik satsing må organiseres og finansieres på måter som skjermer den basisfinansierte virksomheten og kjerneoppgavene forskning og forskningsbasert undervisning.

Med hilsen

Anne Julie Semb
dekan

Dette dokumentet er godkjent elektronisk ved UiO og er derfor ikke signert.

Saksbehandler:

Malin Folgerø Stensland
+4722854827, *m.f.stensland@stv.uio.no*